

Ilustrirani časopis Udruge bunjevačkih Hrvata »Dužijanca« za kulturu življenja

Godina 4.
Kolovoza 2018.
Broj 7.

REVVIJA DUŽIJANCA

A large, stylized scythe graphic is positioned behind the title text. The scythe is dark grey and has a curved blade. It is oriented vertically, with the handle pointing downwards and the blade pointing upwards and to the left. The scythe is positioned behind the word 'REVVIJA' and the word 'DUŽIJANCA'.

cijena 300 dinara

REVIJA DUŽIJANCA

REVIJA DUŽIJANCA 5-6/2017.
Časopis Udruge bunjevačkih Hrvata DUŽIJANCA
za kulturu življenja

Godina 4.
Kolovoza 2018.
Broj 7.

Nakladnik
Udruga bunjevačkih Hrvata DUŽIJANCA
Beogradski put 52, Subotica

Za nakladnika
predsjednik UBH Dužijanca
mons. dr. sc. Andrija Anišić

Glavni urednik
Lazo Vojnić Hajduk

Uredništvo
Lazo Vojnić Hajduk, dr. sc. Andrija Anišić,
Marinko Piuković, Zvonimir Perušić,

Redaktor i korektor
Zvonimir Perušić

Kompjutorska obrada
Jelena Ademi

Tisak
Rotografika
Subotica 2018.

Naslovnica:
Ulje na platnu: *Vozidba pokošenog žita sa njive*,
autor: Jelena Čović, 1934.
Vlasništvo Laze Vojnić Hajduka iz Subotice

Dragi prijatelji Dužijance i čitatelji naše Revije!

Brzo ćete shvatiti da ovaj novi broj revije nije kao oni raniji. Nažalost, iz osobnih i zdravstvenih razloga naš dosadašnji urednik, Lazo Vojnić Hajduk odustao je od daljnjeg uređivanja Revije. Izabrao je lakši i opušteniji način pisanja i rada. Piše svoje memoare o Dužijanci i oko Dužijance koji će sigurno biti dragocjeni. Zahvalan sam mu na svemu što je do sada učinio za Dužijancu i za Reviju. Budući da i ja, a nemam na vidiku ni nekog drugog tko bi mogao ostvarivati ono što je Lazo zamislio u svom srcu i svom umu glede Revije, odustajem od dosadašnjeg načina uređivanja. Revija će ubuduće biti kronika događanja u protekloj godini. Bilježićemo riječju i slikom sve ono što se događalo u našoj Udruzi i sve ono što je vezano uz program Dužijance.

Nadam se da će i ovaj novi način uređivanja revije biti zanimljiv svima koji će je prelistavati i čitati, a koristan budućim generacijama kao svjedočanstvo onoga što je i kako je ova generacija radila.

Osim kronike donijet ćemo uvijek i neko razmišljanje o Dužijanci te izvući iz riznice ponešto iz baštine neprocjenjivog i bogatog blaga bunjevačkih Hrvata, kao i iz prošlosti Dužijance.

Ovaj broj revije dobrano kasni. Posvećujemo ga prošlosti i sadašnjosti Dužijance. Kad ga budete držali u rukama, već će proći većina programa i ma-

nifestacije ovogodišnje jubilarne Dužijance. U ovom ćete broju revije pronaći tekstove koji će vas podsjetiti na drage nam jubileje: 50. obljetnice prve Gradske Dužijance; 50. obljetnice manifestacije „Takmičenje risara“ i 25. obljetnice zajedničkog slavljenja Dužijance. Mlađe generacije moći će saznati, a stariji se podsjetiti kako smo mislili, govorili, pisali prije pedeset, odnosno dvadeset i pet godina. U ovom broju revije nalazi se i kronika *Dužijance 2017*. Donosimo i nekoliko zanimljivih i lijepih razmišljanja o Dužijanci. Nekoliko radova svrstali smo i u rubriku „Tema broja“.

Za svakoga ponešto.

Novi broj Revije izlaziti će uvijek za Božić, da vam uljepša radosno božićno ozračje. Bit će to jedini broj u godini. U međuvremenu sva aktualna zbivanja u vezi Dužijance i naše Udruge bunjevačkih Hrvata „Dužijanca“ moći ćete pratiti na našoj FB stranici koja je doista ažurna.

Volio bih da dok zahvaljujemo bivšem uredniku Lazi Vojnić Hajduku, prihvatite i novi način uređivanja Revije i da nam pomognete pronaći novoga urednika.

Završavamo parafrazirajući riječi pri završetku risa: *Bogu hvala, novi broj Revije je gotov*. Hvala svima koji su na njemu radili i svojim člancima dali svoj doprinos.

Uredništvo

Kazalo

DUŽIJANCA jučer, danas, sutra

Mons. Andrija Anišić

Jubileji su prigoda da se osvrnemo na prošlost, ocijenimo sadašnjost i usmjerimo pogled u budućnost. To činimo ove godine slaveći trostruki jubilej Dužijance: 50. obljetnicu manifestacije „Takmičenje risara“; 50. obljetnicu od održavanja prve Gradske dužijance i 25. obljetnicu objedinjavanja tzv. crkvene i gradske dužijance, odnosno zajedničkog slavljenja naše Dužijance.

Dužijanca je zahvala Bogu i pohvala čovjeku. To je geslo Udruge bunjevačkih Hrvata „Dužijanca“, koja ove godine kao udruga po peti put organizira Dužijancu.

No, Dužijanca nije zahvala Bogu i pohvala čovjeku samo ove godine ili samo otkad postoji naša udruga. Ona je to bila oduvijek. I kao takva traje već nekoliko stoljeća. Uvjeren sam u sljedeći scenarij nastanka Dužijance: Kada su naši pradjedovi, s hercegovačkog i dalmatinskog krša doselili u ove krajeve i kada su prvi put svojim rukama milovali zlatne klasove plodne bačke ravnice i obavili prvi ris na našim njivama, uvjeren sam da je tada nastala Dužijanca. Uvjeren sam da su tada rekli Bogu hvala, jer je završen jedan važan i težak posao; rekli su Bogu hvala jer su znali da će nakon tog posla biti i slatkog kruha svagdašnjeg, do kojeg su puno teže dolazili u svojoj pradomovini.

Nakon završenog risa, nakon završene žetve krenuli su s njive koju su okitili *krstinama žita*, do svojih salaša gdje su nastavili Bogu zahvaljivati i veseliti se završenom poslu. Gazda je pak zahvaljivao radnicima – *risarima* i *risarušama*, na marljivosti i dobro urađenom poslu. A nakon zahvalne molitve krenulo je slavlje i veselje ponosnih risara i risaruša, ponosnih žetelaca. I tako stoljećima.

Godine 1911. taj vjekovni običaj bunjevačkih Hrvata, zahvale Bogu i pohvale čovjeku i njegovu radu, dobio je institucionalni oblik. Dužijanca je tada, predvođena mons. Blaškom Rajićem i *Katoličkim divojačkim društvom*, ušla u Crkvu i od tada ona je vezana uz Katoličku crkvu koja slavi euharistiju, kao izvornu i najbolju i

najljepšu zahvalu Bogu na primljenim darovima, pa i na daru završene žetve i na daru kruha svagdašnjega.

Od početka je ta crkvena dužijanca imala i elemente narodnog veselja i drugih kulturnih sadržaja. I tako je bilo sve do poslije II. svjetskog rata kada ju je novi državni režim, da tako kažem, zatvorio u crkvu i sveo njezino slavlje samo na crkvene okvire. Ipak, nikada nije uspio zabraniti Bandašicino kolo, tako da su oni koji su slavili i voljeli dužijancu imali prilike provešeliti se u povodu Dužijance i izvan crkve.

Godine 1968. dogodilo se nešto čudesno. Skupina intelektualaca, bunjevačkih Hrvata, predvođena Matijom Poljakovićem, Nacom Zelićem i drugima, organizirala je veličanstvenu manifestaciju koju su nazvali: *folklorno-turistička manifestacija „Dužijanca“*, a kasnije je za tu manifestaciju uvriježen naziv gradska ili civilna Dužijanca. Jasno je bilo da se time Dužijanci htjelo vratiti ono što joj je nepravedno bilo oduzeto. I tako je, iako, na dva kolosijeka, Dužijanca postala kompletna tj. crkveno-duhovna i narodno-kulturna manifestacija bunjevačkih Hrvata. No, to nije bilo moguće dugo održati. Već, 1972. Dužijanca iz ruku naših ljudi prelazi u ruke Socijalističkog saveza i dobiva sasvim drugu dimenziju jer je taj savez činio sve kako bi ju pretvorio u priredbu svih naroda i narodnosti tako da ona više ne bude ono što jest – kulturno blago i narodni običaj bunjevačkih Hrvata. I tako je to trajalo više od dvadeset godina.

Demokratske promjene koje su početkom devedesetih godina prošloga stoljeća stigle i u ove naše krajeve, omogućile su novo, drugačije organiziranje Dužijance. Dužijanca postupno prelazi u nadležnost KUD-a *Bunjevačko kolo*. Ovo Društvo koje, uz ostalo, ima za cilj čuvati, njegovati i razvijati običaje bunjevačkih Hrvata, svake godine bira Organizacijski odbor za proslavu gradske, odnosno civilne Dužijance. Ovaj odbor bio je sastavljen od ljudi koji, osim nastojanja da se Dužijanca priređuje u što izvornijem obliku, djeluju u smjeru približavanja crkvene i civilne svetkovine, kako bi se one po-

novo objedinile, u čemu se u potpunosti uspjelo 1993. godine.

Predsjedniku tadašnjeg Organizacijskog odbora, Lazi Vojniću Hajduku, pripala je čast i odgovornost da na temelju prijašnje, provede novu koncepciju Dužijance, prema kojoj su sve priredbe i svi oblici svetkovanja Dužijance objedinjeni i usklađeni, poštujući autonomiju crkvenog i svjetovnog područja. Temeljna ideja organizatora bila je objединiti i pokazati cjelokupno bogatstvo naše tradicije, duhovnosti i stvaralaštva u interesu očuvanja nacionalnoga identiteta bunjevačkih Hrvata u Subotici i u drugim mjestima Bačke. Darujući gradu prave vrijednosti svoga naroda obogatili smo subotičku različitost i dali svoj doprinos izgradnji jedinstva u različitosti u našem gradu.

Nakon pogleda i prisjećanja na prošlost, želim ocijeniti sadašnjost Dužijance i izraziti svoju veliku radost što ove godine slavimo navedene jubileje, uz suradnju i potporu našega Grada, koji je Dužijancu uvrstio u manifestacije od osobitog značaja; drago nam je što je ove godine pokrovitelj Dužijance Vlada APV; drago nam je što nas je ove godine i Vlada R. Srbije drugačije podržala. Ove godine je, kao što je već poznato, na *Takmičenje risara* predsjednik Srbije, Aleksandar Vučić, poslao kao svog izaslanika, državnog tajnika Nemanju Stevanovića, a s nama je bio i državni tajnik Ministarstva poljoprivrede R. Srbije, Senad Mahmutović. Osim toga, ova jubilarna Dužijanica, kao i svake godine, održava se uz potporu cijele hrvatske zajednice u R. Srbiji na čelu s Hrvatskim nacionalnim vijećem kao i uz potporu naše matične domovine Hrvatske koju predstavlja hrvatska diplomacija u R. Srbiji, kako ona iz Veleposlanstva R. Hrvatske u Beogradu i tako i ova iz Generalnog konzulata R. Hrvatske u Subotici.

Radostan sam što ćemo ove godine našu Dužijancu po prvi put moći predstaviti i u hrvatskoj metropoli, u Zagrebu, u glavnom gradu R. Hrvatske i glavnom gradu svih Hrvata, uz visoko pokroviteljstvo Ministarstva kulture R. Hrvatske i pokroviteljstvo Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan R. Hrvatske. To slavlje bit će 18. i 19. kolovoza ove godine.

Kao organizatorima, uputiti pogled u budućnost Dužijance. Uvjeren sam da uz takvu potporu Dužijanica može biti još bolja, još ljepša, još draža ne samo bunjevačkim Hrvatima, nego i svim stanovnicima našega Grada, Pokrajine i Republike. Mi znamo što imamo i što možemo, zato turistima iz regije, pa i šire, koji vole ovakve manifestacije kao i onima koji vole seoski turizam želimo ponuditi Dužijancu. Zato planiramo i želimo u Đurđinu izgraditi originalni bunjevački salaš sa svim zgradama koje je on nekada imao. I želja nam da u njemu živi brojna obitelj koja bi radila sve one poslove koji su se nekad radili na salašu – kao što je obrada zemlje i njegovanje nekadašnjih sorti pšenice i kukuruza i dru-

gih biljnih kultura; želimo izgraditi salaš – imanje, koje bi imalo nekadašnji vrt i na kojem bi se proizvodilo zdravo povrće i voće, koje bi imalo košaru (štale), svinjake i kokošinje... u kojima bi bili konji, krave, svinji, kokoši, morke, pučke, guske... Uvjereni smo da bi to privuklo veliku pozornost turista i na taj način bismo Đurđin mogli učiniti značajnim turističkim središtem koje bi koristilo selu ali i našem gradu, pa onda i našoj Udruzi i našem narodu...

Neka Bog primi našu zahvalnost za prošlost i neka blagoslovi ovogodišnju Dužijancu kao i naše planove za budućnost. I neka nam pošalje puno dobrih ljudi koji će nam pomoći ostvariti sve što planiramo. Tako će biti osigurana budućnost dužijance i njen napredak na radost mnogima.

Na Svečanoj akademiji u povodu ovogodišnjih jubileja Dužijance istaknuli smo neke pojedince, kao i institucije i tvrtke koje su dale svoj posebni doprinos u organiziranju i napretku naše Dužijance. Jesmo li to učinili na pravi i pravedan način procijenit prijatelji i pratitelji naše Dužijance. Doista, ima puno onih koji su uvijek s nama i to samo zato što vole dužijancu i što vole ono što mi radimo i organiziramo. I zato svoju riječ na kraju upućujem našoj vjernoj publici, našim dragim prijateljima Dužijance: vi ste nam zapravo najvažniji, jer sve ono što bilo tko čini i daje kao svoj doprinos u organiziranju i napretku Dužijance, ne bi imalo smisla kada to ne bi bilo vama na radost i kada ne bi bilo onih koji žele pogledati i poslušati ono što organiziramo. Zato hvala svima onima koji redovito, ponekad ili po izboru, sudjeluju u različitim našim manifestacijama i programima. Kada vas vidimo na našim tribinama, izložbama, književnim večerima, u crkvama, dok gledate povorku, u Bandašicinom kolu... dajete nam snage za daljnji rad. Hvala vam na tome. Podržavajte nas i dalje i sudjelujte u svemu što priređujemo, a mi ćemo se truditi ne iznevjeriti vas i sve što radimo uraditi što bolje – na radost i ponos svih.

Dragi su nam i pripadnici drugih naroda koji nam se pridružuju u našim slavljinama – Srbi, Mađari, Slovaci, Nijemci i drugi... Kada s nama netko dijeli radost slavlja dužijance, naša radost se umnaža. I mi smo presretni što našom dužijancom možemo obogatiti naš grad u svim njegovim različitostima i što možemo organizirati i pokazati i drugim narodima koji s nama žive nešto lijepo i bogato iz naše bogate kulturne baštine. To je osobito vidljivo za vrijeme povorke kada su zacijelo s nama i oni koji nisu pripadnici našega naroda. A još više u bandašicinom kolu kada se u isto kolo uhvate svi koji vole naše narodne plesove, bez obzira kojem narodu pripadaju.

Hvala još jednom svima koji su nas podržavali u prošlosti, koji su s nama i koji nas prate danas i koji će nam pomoći graditi ljepšu i bolju budućnost Dužijance i pratiti naš hod prema novim i značajnim jubilejima Dužijance, tog divnog običaja bunjevačkih Hrvata.

Tako smo razmišljali, govorili, pisali, radili, slavili..., prije 50 godina

„Tako je krenilo“

(o pripremi za proslavu prve Gradske dužijance)
Odlomak iz rukopisa Nace Zelića:
Javna proslava dužijance (1968. – 1971.)

Planovi, namjera...

Na temelju spoznaja o programima svečanosti dužijance organiziranih do 1940., a posebno 1936. godine, zaključeno je da bi svečanost dužijance trebalo organizirati tako da se uz žetveni običaj dužijanca što potpunije predstave i drugi narodni običaji, kao npr. kolo s izborom bandaša i bandašice, u kojem bi se prikazali brojni bunjevački narodni plesovi i pjesme, kraljice, koje bi u bogatim narodnim nošnjama izvele i brojne kraljičke pisme bogate sadržajem, duhovite i sa slikovitim opažanjima, a i druge oblike narodnoga stvaralaštva i kulture, pa i druge priredbe, kao npr. takmičenje risara, konjičke utrke, skupštinu risara, prigodne izložbe i druge.

Mimohodu kao uvodu u završnu svečanost dužijance, za koju je predloženo da se prikaže na centralnom gradskom trgu, dano je posebno značenje. Mimohod je zamišljen kao priča u slikama. Upozoreno je i na potrebu da se posjetiteljima priredbi svečanosti dužijance omogući konzumiranje gastronomskih specijaliteta i upoznavanje predmeta narodne radinosti, a posebno stvaralaštva tavankutskih slikarica naivki i slamarki, kao i mogućnost kupovine tih predmeta i drugoga, da se zadovolji svakoga tko se u dane tih svečanosti nađe u Subotici, pa da ta tradicija i svečanost bunjevačkih Hrvata postane folklorno-turistička atrakcija Grada Subotice, ali i šire regije. I pristupilo se osmišljavanju programa proslave dužijance.

Tako je krenilo

Književnik Matija Poljaković, pisac brojnih kazališnih djela, tema kojih su i bunjevački narodni običaji i folklor, tako na primjer u komediji *Č'a Bonina razgala* obrađen je i običaj završetka žetve dužijanca, napisao je prvu skicu scenarija javne proslave dužijance. Taj je scenarij tijekom priprema priredbi dužijance doradivan do konačnoga utvrđenja programa i pojedinih priredbi organiziranih u okviru proslave

pod nazivom Memorijal Pere Tumbasa – Haje.

U to sam se vrijeme, u svezi s prodajom pletiva i slika od slame slikarica slamarki i slikarica naivki tavan-kutske likovne kolonije, često sastajao i razgovarao s gospođom Katom Budinčević rođ. Sič, višegodišnjom dobrom znanicom, tada ravnateljicom male radnje, pod nazivom „Narodna radinost“. U tim je razgovorima bilo riječi i o ideji grupe bunjevačkih intelektualaca i drugih da se Skupštini općine Subotica ponudi organiziranje javne proslave narodnoga žetvenoga

dužijance i centralne svečanosti u kojoj je prikazan običaj dužijance i izveden bogat folklorni program.

Program proslave dužijance i u odnosu na program crkveno-javne proslave do 1940., kao i u odnosu na program crkvene proslave nakon 1945. obogaćen je nizom posebnih programa, a to su Takmičenje risara, Konjičke utrke, Kolo, Skupština risara i Mimohod dužijance, te nizom izložbi. U okviru programa Kola organiziran je izbor bandaša i bandašice. Kao kruna svečanosti utvrđen je program završne svečanosti na velikoj pozornici sa scenografski postavljenim salašom. U nastavku organiziranja proslave dužijance, kao posebna priredba, počevši od 1969. organizirana je i natjecateljska smotra tamburaških orkestara

običaja bunjevačkih Hrvata dužijance, kao folklorno-turističkog programa grada Subotice. Gospođa Kata Budinčević o toj je ideji razgovarala s Boltom Milankovićem, tada potpredsjednikom Skupštine općine Subotica, pa budući da se on oduševio tom idejom dogovorila je posjet. I tako je došlo do susreta s Boltom Milankovićem. Tijekom toga susreta, nakon detaljnijeg informiranja o uspjesima tavan-kutskoga KUD „Matija Gubec“, kao izvođača bunjevačkih narodnih plesova i pjesama na brojnim smotrama i festivalima i o velikom zanimanju posjetitelja tih priredbi za bunjevački folklor i narodnu nošnju, ali i za stvaralaštvo tavan-kutskih slikarica naivki i slamarki, podastarta mu je i idejna skica scenarija javne proslave

dužijance, koju je izradio književnik Matija Poljaković i razgovaralo se o tom kako bi se već tijekom ljeta 1968. mogla organizirati proslava dužijance kao folklorno-turistička priredba Grada Subotice.

Upozoren je i da je u izradi idejne skice scenarija javne proslave dužijance Matija Poljaković kao građu koristio prikaze proslave dužijance organiziranih od 1911. do 1940. i kasnijih godina, a posebno prikaz dužijance kao dijela programa velike proslave održa-

ne u Subotici 1936., što je objelodanjeno u časopisu *Klasje naših ravni*, u kalendaru *Subotička Danica* i u drugim glasilima te iskaze – sjećanja brojnih sudionika tih proslava – Gabrijele Skendedrović, udane Dulić (bandašica 1927.), Grge Vukova (bandaš 1936.), Ivana Oračića (bandaš 1939.), Vinka Vukovića (bandaš 1940.), Laze Ivkovića Ivandekića (bandaš 1946.), Mate Dulića (bandaš 1961.), Jovane Stantić, jedne od organizatora, u čijoj su se kući skupljale članice

Katoličkog divojačkog društva radi pletenja vijenaca i drugih ukrasa za proslavu dužijance, Ante Pokornika i drugih. Bolto Milanković je u svrhu ostvarivanja te ideje razgovarao s tada mjerodavnima u poglavarstvu Općine Subotica, Općinskom komitetu Saveza komunista Subotice, Općinskoj konferenciji Socijalističkoga saveza radnog naroda Subotice i drugima, a obavijestio je i Turistički savez Općine Subotica, kao predmnijevanoga organizatora te priredbe.

Unatoč tomu da su brojni članovi društveno-političkih organizacija u Subotici bili protivnici ideje da se proslava žetvenoga običaja bunjevačkih Hrvata Dužijanca organizira kao folklorno-turistička priredba grada Subotice i da se na taj način predstave samo narodni običaji bunjevačkih Hrvata i njihove pjesme, plesovi, narodna nošnja i drugi oblici narodnoga stvaralaštva i kulture, a ne i drugih naroda i narodnosti Subotice, kako se to tada govorilo, i da su nastojali osujetiti tu akciju, zahvaljujući pojedinim aktivistima u tim društveno-političkim organizacijama, kao što su, uz već spomenutoga Boltu Milankovića bili Antun Milodanović – Dela, Antun Kopilović – Šogor, Đuro Stipić, Ruža Vuković, Slavko Zorić, Remija Gabrić, Marko Peić, Josip Buljovčić, Milivoj Prčić, Melanija Čanak i drugi, prevladalo je mišljenje da se prihvati ta ideja s tim da organizator bude Turistički savez Općine Subotica. Pozvani su i gospodarski subjekti Subotice da financijskim priložima omoguće organiziranje te proslave. Tako su potrebna novčana sredstva i osigurana donacijama desetak vodećih gospodarskih subjekata.

Dužijanca '68.

I već u ljeto 1968. godine, u vremenu od 30. lipnja do 18. kolovoza 1968. održana je javna proslava žetvenoga običaja bunjevačkih Hrvata pod imenom *Dužijanca '68*. Bila je to folklorno-turistička manifestacija koja je pobudila veliko zanimanje bunjevačkih Hrvata, ali i ostalih građana Subotice i širega područja, kao i brojnih gostiju, a dobila je i veliki publicitet u sredstvima javnoga komuniciranja.

Prva javna najava organiziranja proslave dužijance kao folklorno-turističke manifestacije subotičke Općine bila je u „Subotičkim novinama“ broj 5 već 9. veljače 1968., a slijedile su brojne obavijesti o tijeku priprema, kao i izvješća o održanim priredbama, osobito o centralnoj svečanosti. Osim „Subotičkih novina“ izvještavala su i druga glasila i sredstva javnoga komuniciranja.

Turistički savez Općine Subotica u svrhu provedbe organizacije proslave *Dužijance '68* imenovao je Organizacijski odbor u sastavu: Marko Peić, Naco Zelić, Jakov Kujundžić, Grgo Bačlija, Antun Kovačić – Bato, Bela Duranci, ing. Josip Stipić, Balint Vujkov, Ivan Tikvicki, st., Slavko Zorić, Matija Bašić, Kata Budinčević, Josip Bajić, Matija Poljaković, Ištvan Budai, Lajčo Vujković Lamić – Moco, Josip Ostrogonac, Lazo Kopunović, Ivan Balunović, Miroljub Vučinić, Mihajlo Mamužić, Milka Mikuška i Čedomir Riznić. A kao operativno tijelo Organizacijskoga odbora imenovan je Sekretarijat u sastavu: Marko Peić, Naco Zelić, Jakov Kujundžić, Grgo Bačlija, Miroljub Vučinić, Antun Kovačić – Bato, Ištvan Budai, Josip

Bajjić i Milka Mikuška. U Počasni odbor imenovani su direktori i drugi rukovoditelji gospodarskih subjekata, i to: Marko Marjanušić, Slavko Zorić, Đuro Čopić, inž. Milan Ilić, Živa Marković, Ruža Vuković, Marko Stantić, Ernest Horvacki, Marko Tomašković, Vladislav Zenjin, Josip Klarski i Momčilo Dragović.

I uz pomoć „Subotičkih novina“ nastojalo se prikupiti što više građe, posebno fotografske građe, o proslavama dužijance organiziranih do 1940. Većina prikupljenih fotografija (20) je i objavljena u „Subotičkim novinama“ i na taj je način učinjena i potrebna promidžba.

Najava proslave Dužijance '68 i pojedinih priredbi organiziranih u okviru proslave te objava programa tih priredbi i centralne svečanosti obavljena je i brojnim tiskanima i drugim materijalima, kao što su programi pojedinih priredbi, pozivnice na pojedine priredbe, plakati, značke i drugo, pa i posebnim žigom subotičke pošte, aranžiranjem izloga i na druge načine.

U svrhu uključivanja što većega broja građana i u pojedine priredbe i u mimohod i centralnu svečanost dužijance obavljani su i brojni razgovori s grupama građana i u gradu i po subotičkim naseljima i salašima s ciljem da ih se upozna s programom pojedinih priredbi, mimohoda i centralne svečanosti i da ih se pozove da u odgovarajućim narodnim nošnjama i ulogama te s odgovarajućim poljodjelskim alatima i drugim predmetima sudjeluju u tim priredbama. A razgovaralo se i s kulturno-umjetničkim društvima u

Subotici, Tavankutu i Somboru, s ugostiteljskim i trgovačkim organizacijama, obrtnicima, aranžerima izloga i drugima. Grupu agitatora, da ih tako nazovem, koja je obavila najviše takvih razgovora s građanima činili su najčešće Balint Vujkov, Matija Poljaković i ja, a uključivali su se i Marko Pejić, Bela Gabrić, Bela Tikvicki, Ivan Tikvicki, st., Ivan Tikvicki – Pudar, Ante Pokornik, Grgo Bačlija, Pere Skenderović, Jakov Kujundžić i brojni drugi.

U svrhu organiziranja priredbe Skupštine risara i završne svečanosti proslave dužijance na centralnom subotičkom gradskom trgu, na tadašnjem Trgu slobode, odlučeno je da se izgradi velika pozornica. Pozornica je sa scenom salaša izgrađena na prostoru duž zgrade Narodnoga kazališta, a u širini ispred zgrade Gradske knjižnice, zatvarajući ulice Branislava Nušića i Cara Dušana. Velika pozornica sa scenom salaša izrađena je i uređena po scenografiji slikara Gustava Matkovića, a izradio ju je obrtnik, tesar Zedi iz Subotice.

Mnoštvo posjetitelja sudjelovalo je na svim priredbama organiziranih u okviru programa proslave *Dužijance* '68, kao što su Takmičenje risara (30. lipnja) – više od 2.500 posjetitelja, Konjičke utrke (15. kolovoza) – oko 12.000 posjetitelja, Kolo s izborom bandaša i bandašice (15. kolovoza) – više od 1.000 posjetitelja, Skupština risara na improviziranom salašu na

centralnom Gradskom trgu, koja je završila s vatrometom (17. kolovoza) – oko 10.000 posjetitelja, te na otvorenju prigodnih izložbi – Izložba etnografske građe: Narodna umjetnost Vojvodine, Izložba Likovne kolonije KUD „Matija Gubec“ iz Tavankuta i Izložba slika i skulptura (17. kolovoza) – izložbe je već prvoga dana vidjelo više od 5.000 posjetitelja.

Završna svečanost proslave Dužijance '68 održana je 18. kolovoza. Svečani mimohod svih sudionika proslave, koji su formirali brojne žive slike prema programu proslave, kretao se od Gradskoga hipodroma ulicom Matka Vukovića do glavnoga Gradskoga trga, do improviziranoga salaša, na kojem je izveden program završne svečanosti, prikaz običaja dužijance s bogatim folklornim programom. Više od 1.200 sudionika, izvornih grupa osoba različite dobi u narodnim nošnjama iz razli-

čitoga vremena i za osobe različite dobi te za različite namjene – od svakodnevnih i radnih do svečanih, koji su autentično prikazujući narodne običaje, dočarali vrijeme i odnose u kojima su ti običaji nastali, a budući da su ih sačuvali i da ih žive prikazali su i njihove izvorne oblike, ljepotu i šarm. Uz njih su, u mimohodu i na završnoj svečanosti na salašu, sudjelovali i članovi folklorno-glazbenih ansambala kulturno-umjetničkih društava „Matija Gubec“ iz Tavankuta, „Bratstvo-jedinstvo“ i „Mladost“ iz Subotice, „Vladimir Nazor“ iz Sombora i drugi. Broj posjetitelja svih priredbi bio je iznenađujuće velik, osobito glavne svečanosti (mimohoda i završne svečanosti), na kojoj je po procjenama u tiskovinama pribivalo oko 60.000, a po nekima i do oko 80.000 posjetitelja.

ORGANIZACIONI ODBOR
PRAZNIKA ŽETVE
»DUŽIJANCE«
I KONJIČKI KLUB »BAČKA«

IZ SUBOTICE, PRIREĐUJE U ČETVRTAK, 15. AVGUSTA 1968. G. SA POČETKOM U 15 ČASOVA

Velike konjičke trke

Obezbedene su NOVČANE NAGRADE
u iznosu od 560.000 starih dinara

PROPOZICIJE:

1. tačka u 15 časova – „TRKA DUŽIJANCA“

O prvom *Takmičenju risara*

Piše: Naco Zelić

Prva u nizu priredbi *Dužijance '68 – Takmičenje risara*, održana je 30. lipnja 1968. na njivi u vlasništvu **Kalora Tikvickog – Babe**, koja se nalazila u blizini Žednika uz međunarodnu cestu Subotica-Beograd, preko puta popularne kavane „Monika“. Priredba je najavljena u Subotičkim novinama i prospektom pod nazivom: „Prva smotra žetelaca Subotice“.

U priredbi *Takmičenje risara* sudjelovalo je osam ekipa sa 16 pari žetelaca, risara, i to dvije ekipe s četiri para iz Đurđina – **Kalo i Marija Horvacki, Geza i Klara Vojnić, Stipan i Marija Štetaković i Deszō Német i Marija Korponaić** te po dva para iz Bajmaka – **Antun i Liza Pokornić i Lajos i Ilona Farago**, iz Bikova – **Antal i Rozika Rozsai** te **Šime i Marija Helji**, iz Čantavira – **Sándor Kovács i Ilona Vukelić** te **Vince Bene i Marija Mandić**, iz Male Bosne – **Peter Šot i Roza Bukvić** i **Stipan Ivković i Đula Mačković**, s Pa-

lića - **Julijana i János Kocsmár i Erzsébet i István Barát** te iz Žednika - **Petar Sedlak i Jelena Pinter i Ferika Kujundžić i Manda Stantić.**

Domaćini priredbe bili su popularni glumci su-botičkoga kazališta **Klara Peić i Geza Kopunović.** Najboljim žeteocima na tom natjecanju proglašena je ekipa Đurđin – I. s risarskim parovima Kalo i Marija Horvacki i Geza i Klara Vojnić. Drugo mjesto postigla je ekipa Palića (János i Julijana Kocsmár i István i Erzsébet Barát), a treće mjesto ekipa Bajmaka (Antun i Liza Pokornić i Lajos i Ilona Farago).

Odmah po završetku natjecateljskog dijela priredbe, na njivi, na strnici, ansambl tavankutskog društva *Matija Gubec* izveo je folklorni program.

Broj posjetitelja bio je velik, više od 2500, koji su s velikim zanimanjem, pa i navijanjem za svoje favorite, pratili natjecanje, svečanost proglašenja najboljih risara i folklorni program.

Svečani program i objed za natjecatelje i druge sudionike *Takmičenja risara* priređen je, uz za tu svrhu tiskanu pozivnicu: *Dužijanca 1968.* - Risarski ručak na salašu Kalora Tikvickog – Babe, a za posjetitelje – goste priređen je u za tu svrhu urešenim

šatrama ugostitelja. Naime, brojni posjetitelji ugostili su se u šatrama ugostitelja, koji su se odazvali pozivu organizatora i otvorili prigodne ugostiteljske objekte.

Dužijanca 1968. i Katolička crkva

Piše: Andrija Anišić

Zanimljivo je u pripremi ovogodišnjih jubileja postaviti pitanje kakav je bio odnos Katoličke crkve prema tzv. Gradskoj dužijanci koja je održana 1968. godine. Poznato je da je Crkva poslije II. svjetskog rata već lijepi niz godina slavila dužijancu u katedrali sv. Terezije u Subotici i to na blagdan Velike Gospe. Crkva je u okvirima, u kojima je to bilo moguće za vrijeme komunističkog režima,

takozvano Bandašicino kolo. Crkva više od toga nije mogla ni smjela javno slaviti.

Međutim, godine 1968. skupina bunjevačkih Hrvata željela je građanima grada Subotice i okolice, kao i turistima, javno prikazati bogatstvo bunjevačkih narodnih nošnji i drugih bunjevačkih narodnih običaja vezanih za žetvu i završetak žetve. Opis svega što se događalo glede organizacije i proslave te

slavila Dužijancu u crkvi svečanom svetom misom zahvalnicom, koju je uglavnom predvodio biskup, mons. Matija Zvekanović sa svećenicima grada. Poslije mise je bila procesija s Presvetim sakramentom i sve je završilo pjesmom „Tebe Boga hvalimo“ i euharistijskim blagoslovom. Bandašica je u svojoj obitelji priređivala ručak za svoju i bandašovu najužu rodbinu. Poslijepodne je u dvorištu bandašičine obiteljske kuće ili na nekom drugom prikladnom mjestu bilo

prve Gradske dužijance, imamo u ovom svečanom broju *Revije*. U ovom svom članku tražim odgovor na pitanje je li Crkva i na koji način podržala tu dužijancu. Malo je danas onih koji su bili u organizaciji te dužijance i koji se toga još sjećaju. Osobito među svećenicima. Ipak, uspio sam u svom istraživanju dobiti dva pismena svjedočanstva a usmeno sam dobio potvrdu i od mons. Bele Stantića da svećenici i vjernici naše biskupije u načelu nisu imali ništa protiv ta-

kve manifestacije. Dapače, rado su je pratili i gledali. Imam svjedočenje Nace Zelića, jednog od članova Organizacijskog odbora te Dužijance kao i tadašnjeg mladog svećenika i novog biskupskog ceremonijara, mons. Andrije Kopilovića. Njihova svjedočenja prenosim u cijelosti.

SVJEDOČENJA O PODRŠCI CRKVE ORGANIZIRANJU GRADSKOJ DUŽIJANCE

Naco Zelić u svom svjedočenju koje sam dobio u rukopisu njegove knjige, piše: „Tijekom priprema programa proslave, budući da smo brojni iz Organizacijskog odbora *Dužijance '68* – Bela Gabrić, Ivan Tikvički, st., Ante Pokornik i ja i drugi kao vjernici bili prijatelji s više svećenika Subotičke biskupije, od kojih su pojedini bili organizatori crkvene proslave *dužijance* u subotičkoj katedralnoj crkvi sv. Terezije Avilske, o organiziranju javne proslave *dužijance* razgovarali smo i s njima, pa tako s Andrijom Kopilovićem, Belom Stantićem, Blaškom Dekanjom i drugima. Bili smo suglasni da treba organizirati i crkvenu i javnu proslavu *dužijance* i da međusobno dajemo potporu jedni drugima. Jasno, to nije bilo za javnost!“ (Naco Zelić, *Javna proslava dužijance od 1968. do 1971.* (Svjedočenje), Zagreb, 2018., str. 16 (rukopis).

Mons. Andrija Kopilović, u e-mailu koji sam dobio kao odgovor na moje pitanje glede svjedočenja Nace Zelića i glede mišljenja Crkve o Gradskoj dužijanci piše: „Dužijanica, bez zahvale Bogu, nije to što iskonski znači. No, ni obiteljska dužijanica, koja je ‘prešla u crkvu’ 1911. nije baš svaka imala religijsku dimenziju. To je bio ‘obiteljski ritual’ i nije baš uvijek imao dimenziju velike proslave Boga. Onako, uobičajeno. Ni Blaško Rajić nije bio do kraja svjestan u što će ona izrasti. Htio je taj običaj prenijeti i u crkvu, na župnu razinu.

Dakle, vanjska proslava Dužijance 1968. nije imala religijsku dimenziju. Jasno, ali je u narodu apsolutnom većinom smatrana ‘našom dužijancom’. Vjerujem da je tadanji režim htio to ‘ukrasti’ iz crkve u učiniti proslavom ‘radničke klase’.

Pohvala radu?! Srećom, u vremenu otopljanja odnosa Organizacijski odbor je imao viziju (i bez crkve). Potka te povorke je bila ona velika smotra – povorka – proslave 250. god. doseljenje Hrvata-Bunjevaca. To partija nije znala, ali su ljudi iz Odbora znali. Kada se, dakle, to ‘radalo’, bio je jedan tajni (večernji sastanak) kod biskupa (Matije Zvekanovića). Nisam bio prisutan, bila su dvojica iz Odbora. Meni je biskup kasnije govorio. Bilo je pitanje ima li Crkva nešto protiv toga da se manifestacija nazove ‘Dužijanica’ jer su znali da će sam naslov povući masu, a organizirat će je Hrvati-Bunjevci. Blaško De-

kanj je bio povezan s njima, s folklorom, Bela Stantić je bio kapelan u katedrali, a ja novi ceremonijar. Nakon tog tajnog posjeta biskupu, održan je sastanak i s nama. Bilo je to savjetovanje, ne odlučivanje. Nakon toga je nastala mala podjela. Dio vjernika je smatrao ‘da nam se krade Dužijanica’ bez Boga i bojali su se da će time crkvena proslava ‘pasti’ (bila je uvijek na Veliku Gospojinu). Biskup se nije bojao, jer je to bio tada blagdan kada su svi salašari dolazili u varoš na veliku misu. Dapače, crkvena Dužijanica se malo ‘osvježila’. Bilo je malo prkosa, konkurencije. Bilo je teško, jer za kolo je trebala dozvola koju je davao SUP. Ljudi – čija je bandašica – morali su biti neovisni o režimu. Tako i bandaš neovisan od rado-ga mjesta. Do katedrale na karucama (crkvene) dovesti bandašicu i bandaša bio je za policiju ‘poseban problem’. U tom smislu se može reći da je jedan dio pravih vjernika strahovao da će izgubiti dužijancu u crkvi, zbog te vanjske manifestacije.

Na gradskoj proslavi se pojavljivala uistinu masa. Naš svijet je pokazao kao i drugdje, da je lakša manifestacija koja je spektakularna, nego ona koja je religiozno zahtjevna. To je normalno da je tako bilo. Međutim, mi u *Reviji* ne raspravljamo ontološki, teološki je li moguća dužijanica bez Boga i zahvale. Jasno je to vjerniku, ali masi nije. Jednostavno, i jedno i drugo se nazivalo dužijancom s predznakom ‘crkvena’ ili ‘gradska’. Crkva i Grad nisu bili u sukobu oko toga. Svaki je išao svojim putem.

Godine 1993., nakon demokratskih promjena, kako ih nazivamo, bilo je vrlo ‘naravno’ da su se dvije rijeke (Crkvena i Gradska dužijanica) slile ‘u isto korito’ i nastalo je tada ono što dužijanica stvarno i jest danas: Zahvala Bogu i priznanje čovjeku i njegovu radu. Istu stvar smo nastavili raditi zajedno i to je suradnja koja traje već 25 godina. Postojala su dva pojma dužijance, na dvije razine, s pokojom rezervom, ali su obje bile prihvaćene kao naše. Prinosa darova pa i kruha na misi zahvalnici Dužijance je već sadržaj koji smo mi pridodali, jer je liturgijska reforma II. vatikanskog sabora u misu dodala ‘prikaznu procesiju’, što nam je samo dalo poticaj za stvaranje novije simbolike, koja je ostala do danas: kruna – kruh – biskup – gradonačelnik.“

SUBOTIČKA DANICA O GRADSKOJ DUŽIJANCI 1971. I 1972. GODINE

Jedno svjedočanstvo i potvrda da je Crkva podržavala i smatrala vrijednom tzv. Gradsku Dužijancu daje i kalendar *Subotička Danica* za 1971. i 1972. godinu. Prepisao sam tekst iz tih danica. Tekst i u jednoj i drugoj Danici je bez potpisa, ali je poznato da iz je napisao prof. Bela Gabrić.

1971.

Dužijanca je bunjevački narodni običaj proslave svršetka žetve. Dužijanca je kod Bunjevaca nastala kao narodni običaj još u vrijeme kada su živjeli u obiteljskim zadrugama. Mladi članovi zadruge su obavili kosidbu i kraj žetve je svečano proslavljen kao izraz općeg veselja što je najveći posao završen i što je osiguran kruh za sve. Djevojke su plele žitni vijenac koji su bandaš i bandašica predali domaćinu.

Dužijanca je nastala kao obiteljska svečanost, ali od 1911. godine ona se slavi kao opća svečanost Bunjevaca Hrvata u Subotici. Te godine je Blaško Rajić s bunjevačkim *Divojačkim društvom* i *Momačkim kolum* priredio prvu dužijancu u crkvi sv. Roka. Momak i djevojka su u pratnji konjanika donijeli vijenac u crkvu gdje je bila zahvalnica i blagoslov žita.

Kasnije se svečanost dužijance obavljala u crkvi sv. Terezije. Tako se dužijanca pretvorila u narodni blagdan koji je popraćen različitim priredbama i svečanostima. Dužijanca je slavljena svake godine do Prvog svjetskog rata, dok za vrijeme ratnih godina nije održavana.

Poslije Prvog svjetskog rata opet je obnovljena i još svečanije je slavljena do Drugog svjetskog rata.

Poslije Drugog svjetskog rata, poslije oslobođenja, dužijanca se ponovno svake godine slavi u crkvi sv. Terezije, ali nešto malo skromnije. Osim toga slavi se u crkvi i u nekim naseljima u okolinu Subotice (Žednik, Đurđin, Mala Bosna i dr.).

Godine 1968., 1969. i 1970. organizirana je proslava dužijance kao javna i turistička priredba u Subotici.

Pored svečanosti koja je izražena u veličanstvenoj povorci, organizirano je još niz priredaba, i to: Takmičenje risara, Konjičke utrke, Kolo, izložbe i Skupština risara.

Na svim tim priredbama prisustvovalo je mnoštvo naroda.

Najvažniji i najatraktivniji dio proslave dužijance je svečana povorka, koja ima tri dijela:

U 1. dijelu su prikazane bunjevačke narodne nošnje.

U 2. dijelu su prikazani poljoprivredni radovi.

U 3. dijelu su prikazani pojedini prizori narodnog običaja dužijance, gdje se u središtu pažnje nalaze bandaš i bandašica sa žitnom krunom.

Godine 1970. je bio i 4. dio povorke, gdje su bili gosti iz pojedinih mjesta, Bunjevci, Šokci i Mađari.

Na početku svečane povorke uvijek idu konjanici graničari kao uspomena na to što su Bunjevci bili graničari kad su se doselili u Bačku.

HKUD „Bunjevačko kolo“ preko svoje sekcije za dužijancu izvršilo je najveći do svih priprema zajedno s Organizacijskim odborom.

Svim organizatorima i svim učesnicima treba dati puno priznanje za organiziranje tako veličanstvene priredbe koja ima zadatak čuvati i buditi ljubav prema našim lijepim tradicijama i kulturnim vrijednostima.

Ovo nekoliko redaka je samo kratka bilješka o tom starom narodnom običaju, o dužijanci, a za sljedeću godinu *Subotička Danica* će donijeti veliki prilog o dužijanci u povodu njene 60. godišnjice (*Subotička Danica*, kalendar 1971., str. 185- 187).

1972.

Zanimljivo je da od najavljenog „velikog priloga“ o Dužijanci u povodu njene 60. obljetnice, u *Subotičkoj Danici* za 1972. nalazimo vrlo malo. Očito je tada već postojao strah zbog događaja tzv. „Hrvatskog proljeća“. Stoga *Subotička Danica* za 1972. godinu donosi tek nekoliko fotografija s proslave Dužijance 1971. i ovih nekoliko redaka u rubrici: „Kronika“ pod naslovom „Dužijanca ‘71“:

Od 24. VII. do 1. VIII. 1971. po četvrti put je svečano proslavljena dužijanca u Subotici.

Dužijanca je bunjevački narodni običaj proslave završetka žetve. Nastao je kao obiteljska svečanost na salašima da se izrazi sreća i zahvalnost što je završen najvažniji posao i što je osiguran kruh za sve.

Katoličko divojačko društvo uz pomoć župnika Blaška Rajića organiziralo je 1911. godine proslavu dužijance u crkvi sv. Roka u Subotici i od toga vremena dužijanca se slavi u crkvi kao narodna svečanost zahvalnosti. (Svečanost se prvo održavala u crkvi sv. Roka, a kasnije sve do danas održava se u crkvi sv. Terezije.)

Pored toga se od 1968. godine dužijanca slavi kao opća narodna svečanost, gdje se prikazuje bogatstvo i ljepota bunjevačke narodne nošnje i narodnih običaja.

Kao svake godine tako je i ove godine najsvečaniji dio proslave dužijance bila veličanstvena povorka, koja je u nedjelju 1. kolovoza prošla subotičkim ulicama pozdravljena od nepreglednog mnoštva naroda.

Povorka je imala četiri dijela. U prvom dijelu su prikazane različite vrste bunjevačke narodne nošnje. U drugom dijelu su slikovito na čitavom nizu prikolica prikazani poljski radovi i kosidba žita. U tom dijelu je bilo nekoliko živih slika koje su prikazivale prizore iz obiteljskog narodnog života. U trećem dijelu povorke je slikovito prikazana dužijanca. Poslije

nekoliko kola ukrašenih žitom, išao je četveropreg sa bandašom i bandašicom, koja je nosila žitnu krunu, simbol dužijance. U četvrtom dijelu povorke išli su gosti iz drugih gradova. To su kulturno-umjetnička društva ili folklorne skupine iz Budimpešte, Osijeka, Sombora, Bjelovara, Bačkog Brega, Bača, Kešinaca, Gajića, Gorjana, Horgoša i Čantavira. Sve su grupe išle sa svojim nacionalnim zastavama.

Povorka je došla do trga pored Gradske kuće, gdje je na velikoj pozornici postavljen salaš. Ulogu domaćina imali su Geza Kopunović i Kaća Bačlija, glumci Narodnog kazališta u Subotici. Njima su bandaš i bandašica predali žitnu krunu. Zatim je „domaćin“ Geza Kopunović pozvao predsjednika Općine, Károlya Bagija i u ime svih žetelaca predao mu žitnu krunu.

Poslije govora predsjednika Općine nastupile su sve folklorne grupe i tako je završila ta velika narodna svečanost.

Navečer u 19 sati bio je folklorni program na trgu, na salašu.

DUŽIJANCA U SUBOTIČKOJ KATEDRALI

Zanimljivo je da je ova bilješka u kronici puno duža od vijesti iz „Kronike“ o Dužijanci u subotičkoj katedrali. U toj bilješci, uz nekoliko fotografija, stoji samo sljedeće:

Na blagdan Velike Gospe (15. kolovoza 1971.) svečano je proslavljena 60. obljetnica dužijance koja se slavi kao svečanost završetka žetve i kao dan zahvalnosti za primljene plodove naših oranica.

Bunjevačko *Katoličko divojačko društvo* i župnik Blaško Rajić organizirali su prvu dužijancu u crkvi sv. Roke, a od toga vremena ta narodna svečanost sačuvana je do naših dana.

Kroničar iste *Subotičke Danice* donosi i nekoliko fotografija o dužijanci u Maloj Bosni, bez opisa iste.

GRADSKA DUŽIJANCA POSLIJE 1971.

Gradska dužijanca 1972. pa sve do 1993. godine nije više bila ona koju su organizirali „naši ljudi“ iz prethodne četiri godine. Tu dužijancu, dakako, ni Crkva više nije podržavala niti smatrala „svojom“ jer je organizacija prešla u ruke „komunistima“ koji nisu u organiziranju dužijance imali iste namjere.

Subotička Danica za 1972. godinu je bila zabranjena i povučena iz prodaje a sljedeća je izišla tek nakon 12 godina, točnije za godinu 1984. Stoga za te godine niti nemamo izvješće o tzv. Gradskoj dužijanci.

Godine 1978. počeo je izlaziti vjersko-informativni listi *Bačko klasje*, no u njemu kao ni u *Subotičkoj Danici* za 1984. kao ni sljedećih godina nema ni riječi o tzv. Gradskoj dužijanci što je jasni pokazatelj da ona više u svijesti svećenika i vjernika nije bila značajna. No, zanimljiva je činjenica da ni o crkvenoj ili crkvenim dužijancama u *Bačkom klasju* i prvim godištima obnovljene *Subotičke Danice* nema gotovo nikakvog izvješća.

Zaključak

Sve ovo što sam donio o odnosu Katoličke crkve, napose svećenika i vjernika, prema tzv. Gradskoj dužijanci, svjedoči da je ona od 1968. do 1971. godine smatrana „našom“, tj. običajem bunjevačkih Hrvata. To potvrđuju svjedočenja Nace Zelića, člana Organizacijskog odbora Gradske dužijance i svećenika Andrije Kopilovića i Bele Stantića. Tezu da Crkva ni svećenici, a još manje vjernici, nisu imali ništa protiv dužijance održane tih godina, osobito potvrđuje činjenica da je o Gradskoj dužijanci toliko pisala *Subotička Danica*, kalendar koji je izdavala Crkva, točnije župa sv. Roka u Subotici. Taj kalendar uređivali su svećenici i hrvatski intelektualci (anonimno). I glavni i odgovorni urednik je bio Blaško Dekanj, župnik župe sv. Roka u Subotici. Ta izvješća, dakle, nikako nisu mogla biti bez odobrenja svećenika, a pisao ih svima nam dobro poznati prof. Bela Gabrić.

O bliskosti Crkvene i Gradske dužijance svjedoči i činjenica da su organizatori jedinstvene dužijance 1993. godine, među kojima su bili i svećenici, u svoj program uvrstili gotovo sve elemente tzv. Gradske dužijance iz njezinih prvih godina (1968. – 1971.) i tako je sve do danas.

Štura izvješća o tzv. Crkvenoj dužijanci za mene nisu negativna činjenica. Uvjeren sam da je to i zbog toga što je ta dužijanca već toliko bila poznata, prirasla srcu vjernicima i bunjevačkim Hrvatima a imala je i svoj ustaljeni raspored, te „novinari“ toga vremena nisu smatrali nužnim o tom pisati svake godine. To će doći tek kasnije, napose s pojavom katoličkog lista, mjesečnika *Zvonik*, koji su osnovali svećenici Hrvati Subotičke biskupije.

Daj Bože da proslava 50. obljetnice prve Gradske dužijance, napose prvog Takmičenja risara, kao i 25. obljetnica zajedničke, objedinjene Crkvene i Gradske dužijance, još više učvrsti to jedinstveno zajedništvo Crkve i Grada, vjere i kulture, i dade novi zamah u održavanju i unaprjeđenju tog predivnog i drevnog običaja bunjevačkih Hrvata, u organizaciji Udruge bunjevačkih Hrvata *Dužijanca*, koja će ovu manifestaciju ove godine organizirati po peti put.

ULOGA HRVATSKE LJEVICE U VRIJEME HRVATSKOG PROLJEĆA (1968. – 1971.) U HO-
MOGENIZACIJI HRVATSKE ZAJEDNICE U SUBOTIČKOJ REGIJI

Dužijanca u raljama komunizma

Piše: Grgo Bačlija

F amozna 21. sjednica Predsjedništva SFRJ i Predsjedništva CK SKJ održana u lovačkoj kući-rezidenciji Josipa Broza Tita dana 1. i 20. prosinca 1971. godine u mjestu Karađorđevo (Vojvodina) bila je više nego pogubna po bunjevačke Hrvate u Vojvodini, a napose u Subotici.

Na ovoj je sjednici hrvatsko vodstvo bilo primorano podnijeti ostavke (Savka Dapčević-Kučar, Miko Tripalo, Pero Pirker i Dragutin Haramija). Nekoliko mjeseci kasnije smijenjeno je i vodstvo CK SK Srbije (Marko Nikezić, Koča Popović i Latinka Perović) kao i drugih republika SFRJ (Makedonija, Slovenija i BiH).

MASOVNI POKRET U HRVATSKOJ

Naime, kao što je javnosti poznato, u SR Hrvatskoj je nekoliko godina prije ove sjednice započeo proces demokratizacije i zagovaranja veće samostalnosti SR Hrvatske pod sloganom „Masovni pokret“, skraćeno „Maspok“, koji je imao za cilj veću ekonomsku samostalnost i smanjenje obveza SR Hrvatske u savezni proračun SFRJ, s obzirom na to da je SR Hrvatska osim SR Slovenije najviše punila proračun, osobito od prihoda od turizma i gospodarskih subjekata, tj. poduzeća (tadašnji naziv organizacija udruženog rada – OOUR, po definiciji iz Zakona o udruženom radu čiji je idejni tvorac bio tada „siva eminencija“ Edvard Kardelj, slovenski kadar).

„Maspok“ je za reformsko razdoblje u političkom, društvenom i kulturnom životu u SR Hrvatskoj imao svoj „refleksni“ odraz i na zbivanja u Vojvodini, a napose među vojvođanskim Hrvatima.

Reformski se pokret tih godina javio i u SR Srbiji, uz etiketu „liberalnog“ pokreta kojeg su najviše zagovarali tadašnji čelnici CK SK Srbije na čelu s tajnikom CK SKS Markom Nikezićem i tajnicom Izvršnog komiteta CK SKS Latinkom Perović, dok je Koča Popović, tada ministar vanjskih poslova SFRJ, podnio pismenu ostavku Josipu Brozu Titu. Reformski pokret se djelomice javio i u Sloveniji gdje su prednjačili Stane Kavčič i Milan Kučan.

Na X. sjednici CK SK SR Hrvatske održanoj tijekom 1970. godine, među ostalim, osuđen je unitarizam Miloša Žanka, tada člana CK SKH, koji je smijenjen sa svih dužnosti u SK i tijelima vlasti, što je pridonijelo dodatnom uzletu masovnog otrježnjenja hrvatskih političara i građana općenito, a što je zatim dobilo karakter i obilježje svenarodnog pokreta čiji su u Hrvatskoj najveći zagovornici bili tadašnja tajnica CK SK Hrvatske Savka Dapčević-Kučar i Miko Tripalo, tada član Predsjedništva CK SKJ i Predsjedništva SFRJ.

U programskim zadaćama posebice se tražilo jasnije ustavno definiranje gospodarskih i monetarnih odnosa prema federaciji i veće političke slobode te

Tadašnja zbivanja u Republici Hrvatskoj odrazila su se i na zbivanja u Vojvodini, a napose kod vojvođanskih Hrvata u razdoblju od 1967. do 1971. godine, kada su otvorenije postavljeni zahtjevi za izražavanje hrvatskog nacionalnog identiteta.

reforma federacije na načelima izvornog suvereniteta naroda u svim republikama SFRJ.

Ovi su zahtjevi u hrvatskom narodu plebiscitarno prihvaćeni uz potporu središnjih tijela Matice hrvatske, JAZU i osobito Sveučilišta, a najveći tribuni su bili Ivan Zvonimir Čičak i Dražen Budiša.

ODRAZ NA HRVATE U SUBOTICI

Ova zbivanja u Republici Hrvatskoj odrazila su se i na zbivanja u Vojvodini a napose kod vojvođanskih Hrvata u razdoblju od 1967. do 1971. godine, kada su otvorenije postavljeni zahtjevi za izražavanje hrvatskog nacionalnog identiteta, a tada pod kovanicom „Hrvati-Bunjevci“, pod kojom je odrednicom bio obavljen popis pučanstva tijekom 1971. godine, kada u Subotici biva deklarirano preko 36 % Hrvata-Bunjevaca.

Kao rezultat ovakvih demokratskih zbivanja u Hrvatskoj, došlo je i do „buđenja“ u Subotici, pa je tijekom 1967. godine započeta inicijativa za organiziranje Žetelačkih svečanosti „Dužijanca“. U tom je kontekstu bio formiran i inicijativni odbor od 42 člana koji je konstituiran u Plavoj vijećnici Gradske kuće uz „blagoslov“ tadašnjih čelnika društveno-po-

Os imenovanih čelnika općine, idejni tvorci ove manifestacije su bili i: književnik Matija Poljaković, koji je napisao scenarij priredbe po uzoru na dio proslave 250. obljetnice doseljavanja Bunjevaca u Vojvodinu, održane 1936. u Subotici, zatim književnik Balint Vujkov, predsjednik Okružnog suda u Subotici, Ivan Tikvicki – Dugački, suci Okružnog suda

litičkih organizacija općine Subotica, a za to su osobito bili zaslužni:

1. Antun Milodanović – Dela, tadašnji tajnik OK SKV za Suboticu,
2. Antun Kopilović – Šogor, tadašnji predsjednik Općinske konferencije SSRNJ za Suboticu,
3. Geza Tikvicki, tadašnji veleposlanik SFRJ u Budimpešti (Mađarska), koji je bio idejni predlagatelj ove manifestacije.

Za čelnike ove manifestacije bili su izabrani:

1. Marko Peić za predsjednika, dopredsjednik općine Subotica
2. Naco Zelić za dopredsjednika, sudac Okružnog suda u Subotici
3. Grgo Bačlija za tajnika, tajnik JKP „Subotica-trans“ u Subotici.

Priredba *Dužijanca 1968.* je bila prva javna masovna manifestacija u kojoj izravno i neizravno nije sudjelovala Katolička crkva u Subotici, odnosno Subotička biskupija.

u Subotici Ivan Tikvicki – Pudar i Naco Zelić, suci Okružnog privrednog suda u Subotici Ivo Stantić i Grgo Prčić, te profesor Bela Gabrić.

Interesantno je istaknuti kako je skupina pravnika, sudaca i odvjetnika bila najviše uključena u organizacijske pripreme za održavanje ove manifestacije, kao i neki prosvjetni djelatnici.

Političku potporu su davali i bunjevački Hrvati koji su se tih godina nalazili na visokim položajima u pokrajini, republici i federaciji i to:

1. Stipan Marušić, predsjednik Izvršnog vijeća Vojvodine
2. Bolto Milanković, savjetnik u Saveznoj privrednoj komori SFRJ
3. Marko Horvatski, sudac Ustavnog suda Vojvodine
4. Matija Sedlak, predsjednik Predsjedništva SAPV
5. Ivan Vuković, predsjednik Vrhovnog suda Vojvodine
6. Alojzije Mihaljčević – Lozan, predsjednik Pravnog vijeća SAPV
7. Marko Bačlija, Društveni javni pravobranitelj Vojvodine

8. Koloman Stipić – Bačkala, predsjednik Okružnog privrednog suda u Subotici

9. Veco Katančić, predsjednik SUBNOR-a općine Subotice, inače vijećnik ZAVNOH-a iz razdoblja NOB-a 1942. u Topuskom (Republika Hrvatska).

Ovakvo dobro kadrovske pozicioniranje Hrvata-Bunjevaca počevši od općine preko pokrajine i republike do federacije imalo je odlučujuću ulogu u davanju političke i društvene potpore da se manifestacija Dužijanca pokrene i održi u tom obliku.

Naime, mnogim današnjim mlađim generacijama je nepoznata činjenica kako je ta manifestacija izgledala tih godina (od 1968. do 1972.), a osobito nemaju saznanja o napadima koji su uslijedili nakon 21. sjednice CK SKJ na sve nositelje intelektualne misli u Subotici među bunjevačkim Hrvatima i neke čelnike iz Organizacijskog odbora Žetelačkih svečanosti *Dužijanca* te Organizacijskog odbora *Velikog prela*, kao i članova Upravnog odbora HKUD *Bunjevačko kolo*.

REPRESIJA

Tih „olovnih godina“ i „vunelih vremena“ preko noći je partijskim odlukama Općinskog komiteta SKV, u Subotici sa svojih položaja u području gospodarstva, kulture i obrazovanja naglo smijenjeno preko 100 intelektualaca i to samo zbog toga što su bili gorljivi zagovornici demokracije i kulturnog preporoda bunjevačkih Hrvata.

Kata Budinčević, tada direktorica „Panonija-turista“, bila je zagovornica ideje da se na Paliću oživi ljetna turistička ponuda te je pozvala Matiju Poljakovića da napiše scenarij nekih manifestacija koje bi se događale na Paliću.

Osim partijskih čelnika općine u akciju su se uključili i tzv. izvanpartijski kao što su Matija Poljaković, Balint Vujkov, Bela Gabrić, Barnaba Mandić, Ljudevit Vujković – Moco stariji, Antun Pokornik i drugi.

Na čelnike Organizacijskog odbora su se osobito obrušili neki pripadnici SUBNOR-a, smatrajući kako se radi o anakronoj manifestaciji (*Dužijanca*) i veličanju folklornih karakteristika samo jedne nacionalne zajednice, nauštrb ostalih pripadnika manjinskih zajednica u Subotici. U tomu su prednjačili i neki pripadnici mađarske nacionalne zajednice, kao najbrojnije zajednice u gradu.

Kako bi se ublažile reakcije pripadnika mađarske nacionalne zajednice donesena je politička odluka da se prirede „Berbanski dani“ na Paliću, kao neki vid kompenzacije i egaliteta prema *Dužijanci*.

Političkih „pokapanja“ je bilo svih tih godina (od 1968. do 1972.) što je članove Organizacijskog odbora dovodilo u svojevrsnu depresiju i letargiju i opa-

danje morala i entuzijazma u njihovu radu, ali su se koliko-toliko uspjeli oduprijeti takvim pritiscima sve do 21. sjednice Predsjedništva CK SKJ i Predsjedništva SFRJ.

Nakon stavljanja političkog embarga na sadržaj priredbe „*Dužijance*“, poslije 1972. godine su od vraćani sudionici u povorci koja je bila sve bljeđa i u skromnom kapacitetu, te su nadomješteni novom

„garniturom“ moralno-politički podobnih voditelja te manifestacije.

Tih je godina manifestacija „*Dužijanca*“ imala donekle građanski karakter s nekoliko državnih zastava, ali bez zastava SKJ (srp i čekić, uz podlogu crvene boje), te je i dalje bila distancirana od bilo kakvog utjecaja Katoličke crkve.

Na svim priredbama „*Dužijance*“ (1968. – 1971.), od „*Kola*“ na stadionu NK Bačka do Memorijala Pere

Tumbasa – Haje, književnih večeri te konjičkih utrka na hipodromu kod Somborske kapije okupljalo se oko 100.000 građana i oko 5.000 sudionika u povorci.

Ovakva masovnost neće biti više nikada zastupljena sljedećih godina kada je koncepcija „Dužijance“ naprasno promijenjena poslije 21. sjednice CK SKJ i Predsjedništva SFRJ, te poslije političkog obračuna tadašnjeg predsjednika Ideološke komisije OK SKV Stipana Kopilovića s Antunom Milodanovićem – Delom, tada tajnikom OK SKV, koji je potom morao podnijeti ostavku na sve dužnosti, što se odnosilo i na sve ostale čelnike hrvatske zajednice.

POSljedICE

Poštapalica „Alaj naše za kratko bijaše“ se doslovce odrazila i na ovu manifestaciju u prvobitno zamišljenom obliku, jer je potom počevši od 1972. do 1990. godine priredba „Dužijanica“ ličila na sve samo ne na izvorni scenarij te priredbe, što se osobito odnosilo na središnju povorku kao najslikovitiji vid narodnih običaja ovdašnjih bunjevačkih Hrvata.

Naime, tih su godina u povorci sudjelovali i sudionici omladinskih radnih brigada koji su radili na sanaciji jezera Palić, noseći pritom državne i partijske zastave SKJ i druga obilježja neprimjerena ovoj manifestaciji, te političke parole stranke kojima u tom segmentu tu svakako nije bilo mjesto.

Bunjevački Hrvati su tih godina imali samo zahtjeve iz područja kulture, umjetnosti i folklornih manifestacija bez ikakvih političkih primjesa, kao i zahtjeve za pisanom riječju odnosno književnim stvaralaštvom, ali su im tadašnje društveno-političke strukture „prišile“ i političke etikete što ni u kom trenutku nije bio slučaj, te su doživjeli političku presiju i izgon, a neki su bili i sudski procesuirani (dr. Ante Sekulić, prof. Bela Gabrić, prof. Juraj Lončarević i Grgo Bačlija), tobože pod krinkom i etiketom „hrvatskih nacionalista“ i kao rušitelji bratstva i jedinstva, te su bili suđeni po tadašnjem članku 133. Kaznenoga zakona SFRJ (verbalni delikt) kao i širenje neprijateljske djelatnosti, propagande i mržnje i sl.

Sudsku presudu izbjegao je književnik Matija Poljaković, protiv kojega je bila provedena sudska istraga i podignuta optužnica, jer je u međuvremenu 15. ožujka 1973. godine preminuo na operacijskom stolu u Zagrebu.

Nakon nasilnog svrgnuća čelnika hrvatske zajednice u općini Subotica, došlo je i do preseljenja velike skupine intelektualaca u SR Hrvatsku ili druge zemlje zapadne Europe. Svi su oni ostali bez radnih mjesta. Sastavljena je lista nepodobnih građana u

Subotici od 116 intelektualaca tzv. „matičara“ koju je utvrdila Služba državne sigurnosti (SDB). S te liste nepodobnih građana mnogi su otišli iz Subotice, mnogi su postali neaktivni i povučeni iz javnog rada, a onih koji su ostali u Subotici i aktivno javno djelovali pod vrlo teškim uvjetima bilo je vrlo malo, a to su: Lazar Merković, Stipan Šabić, Lazo Vojnić Hajduk, Bela Gabrić, Mirko Perušić, Milivoj Prčić, Ante Skenderović, Grgo Bačlija. Nažalost, danas je s te liste još u životu samo sedamnaest osoba.

ZAKLJUČAK

U Subotici se od 1968. do 1972. disalo na „velika pluća“ i bilo je divota živjeti u takvom ozračju, koje se odrazilo na sva područja kulture, počevši od tiskanja knjiga na bunjevačkoj ikavici (romana, zbirki pjesama, monografija i sl.) pa do kulturnih priredaba, književnog i glazbenog sadržaja, te preko elektroničkih medija, a osobito na valovima Radio Subotice kroz emisije humorističkog sadržaja „Martin i Tona“, kao i vokalnog solista narodnih pjesama Zvonka Bogdana čije su se gramofonske ploče tiskale i vrtjele te prodavale tih godina u stotinama tisuća primjeraka.

Nažalost, nakon osude „maspokovaca“ bilo je i nekolegijalnog, nehumanog i kukavičkog ponašanja od strane nekih pripadnika hrvatsko-bunjevačke provenijencije, pa čak i od rođaka ekskomuniciranih aktivista u Organizacijskom odboru „Dužijance“ i HKUD *Bunjevačko kolo* koje je osnovano na inicijativu članova Organizacijskog odbora „Dužijance“.

HKUD *Bunjevačko kolo* je utemeljeno na poticaj inicijativnog odbora kao svojevrsna kompenzacija za činjenicu da nije bilo dopušteno osnivanje ogranka Matice hrvatske u Subotici tijekom 1969. kojeg su činili: Matija Poljaković, Balint Vujkov, Naco Zelić, Ivan Tikvicki Dugački, Ivan Tikvicki – Pudar, Grgo Bačlija, Ljudevit Vujković Lamić, Ivan Stantić, Lazo Vojnić Hajduk, Bela Tikvicki, Stipan Šabić i dr. Udruga je utemeljena 20. siječnja 1970. godine kao zamjena osnutku ogranka MH u Subotici.

Ovo je svjedočenje, ovo su zapisi po sjećanju. Autor teksta je bio neposredni sudionik mnogih događanja oko Dužijance 1968. pa je njegovo svjedočenje izvorno i točno. Očekujemo da nam povijest pruži pravi odgovor na pitanje koliko je hrvatska ljevica pomogla oko čuvanja i njegovanja tradicije bunjevačkih Hrvata i u potvrđivanju nacionalnog identiteta bunjevačkih Hrvata aktivnostima oko Dužijance. Nadamo se da će sve napisano dati doprinos u rasvjetljavanju ozračja u kojemu smo živjeli i djelovali.

